

Aan: de gemeenteraad van Westerwolde,
gemeente@westerwolde.nl

Ons kenmerk: 20-007-EW
Betreft: Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie Westerwolde

Groningen, 21 april 2020

Geachte heer, mevrouw,

Hartelijk dank voor de gelegenheid te reageren op de ontwerp Omgevingsvisie Westerwolde. Graag maken wij, Natuur en Milieufederatie Groningen, Het Groninger Landschap en Natuurmonumenten, gebruik van de geboden gelegenheid enkele opmerkingen maken over uw visie.

Allereerst onze complimenten met dit stuk: het is helder, goed leesbaar en geeft duidelijk richting aan de keuzes waar u bij de opstelling van het nieuwe Omgevingsplan voor staat. U bent trots op uw gemeente, op de unieke natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden die in Westerwolde zo goed behouden zijn gebleven en voor een deel hersteld. En u streeft er naar dat ook anderen dat prachtige gebied zullen ontdekken en er van kunnen genieten.

Terwijl deze Omgevingsvisie werd opgesteld, zijn de ontwikkelingen in de samenleving echter snel gegaan. Zo streeft de regering, ter invulling van de doelen uit het Klimaatakkoord van Parijs, naar toename van het aantal bomen en uitbreiding van het bosareaal. En sinds de stikstof uitspraak van de Raad van State moeten er plannen worden ontwikkeld om de stikstofdepositie op stikstofgevoelige natuurgebieden fors te verminderen. De aanpak van klimaatverandering en stikstofproblematiek biedt kansen, die in uw Omgevingsvisie nog niet worden benut.

Bomen en bos

In het Klimaatakkoord (Den Haag 28 juni 2019) hebben Rijk, provincies en gemeenten onder meer overwogen:

'Uitbreiding bos en landschap. Door aanleg van extra bomen, bos- en natuurgebieden binnen en buiten het Natuurnetwerk Nederland, in de openbare ruimte, bij infrastructuur en op landbouwgrond wordt de CO2-vastlegging vergroot. Hierbij worden nationale parken en doelen voor onder andere biodiversiteit, ruimtelijke kwaliteit, verstedelijkingsopgaven en recreatie maximaal mee gekoppeld.'
en afgesproken:

'Uitbreiding bos en landschap

g. Partijen (Rijksoverheid, provincies, gemeenten, waterschappen, infrabeheerders, landbouwers, grondeigenaren) benutten gezamenlijk kansen om het areaal bos en natuur, en aantallen bomen daarbuiten te vergroten. Zo zal VNG haar leden aanbevelen om te streven naar 1 % meer bomen per jaar op Nederlands grondgebied.

h. Publieke en private terreinbeheerders verkennen samen met provincies actief de mogelijkheden voor nieuw bos binnen hun beheergebieden. Gedacht wordt aan een pakket aan extra bos van 6000 ha.

i. Provincies en de andere partijen in het Klimaatakkoord ronden volgens de afspraken in het Natuurpact het Natuurnetwerk Nederland in 2027 af en kiezen daarbij steeds voor klimaatslimste opties bij realisatie. Dat betekent dat in 2027 minimaal 80.000 ha nieuwe natuur wordt gerealiseerd; waarvan op 1 januari 2018 ruim 35.000 ha gerealiseerd is.

k. Provincies en gemeenten regelen bij de herziening van hun omgevingsvisies in hun ruimtelijke beleid dat bij de realisatie van nieuwe wijken direct ook bos wordt gerealiseerd (én gefinancierd). Dit levert niet alleen een bijdrage aan de vastlegging van koolstof, maar ook aan de leefkwaliteit van bewoners.

o. gemeenten in aanvulling daarop de potentie in beeld om bij nieuwbouwprojecten ten behoeve van klimaat en leefomgeving extra bos mogelijk te maken;'

Er wordt in de komende tijd in Nederland 6000 ha extra bos aangeplant. De provincie Groningen onderzoekt de mogelijkheden en streeft naar een uitbreiding van het bos- en bomenareaal met ca. 950 ha. Met name in Westerwolde past het realiseren van grotere bossen goed in het landschapsbeeld en in het streven de toeristisch-recreatieve mogelijkheden te stimuleren.

De kansencarta die de Provincie samen met de gebiedspartners heeft opgesteld (programma bos en hout, zie bijlage) biedt in de gemeente Westerwolde perspectief voor de uitbreiding van het bosareaal, bij voorbeeld aansluitend aan het NNN bij Jipsingbourtange en het ter Apelerbossen. Ook zien wij goede mogelijkheden voor bosontwikkeling rondom de Wollinghuizer visplas, De Bril, het Winschoterbos en rond de dorpen. Wij roepen u op deze kansen te benutten.

Versterking NNN

Wij zijn blij te lezen in de visie dat u het Pagediep en de Mussel Aa als onlosmakelijk onderdeel van het watersysteem Westerwolde beschouwt. In de huidige situatie wordt het grootste deel van de water van de Mussel Aa/Pagediep via het kanalsysteem afgevoerd. Dit is niet wenselijk. Wij vinden het daarom van belang dat wordt ingezet op het zoveel mogelijk vasthouden van gebiedseigen water in het beekstelsysteem. Het beekstelsysteem wordt hiermee verder geoptimaliseerd. Daarmee krijgt natuur, landschap en recreatie een impuls in dit deel van het stroomgebied van de Westerwoldse Aa.

Er wordt nu gewerkt aan de uitvoering van de laatste "wagon" van de hermeandering van de Ruiten Aa. Dit project heeft veel opgeleverd. Natuur, landschap, recreatie hebben hier duidelijk van geprofiteerd. Wij vinden dat het gewenst is het hier niet bij te laten, maar te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om ook verder naar het noorden toe het watersysteem een meer natuurlijker karakter te geven. Ook daar zal natuur, landschap, recreatie, maar ook de landbouw, van kunnen profiteren.

Vanaf Wedde naar het noorden begint het poldergebied en het boezemsysteem van de Westerwoldse Aa. De Westerwoldse Aa is hier rechtgetrokken tot een kanaal. De oude loop van de beek liep meer oostelijk door het gebied langs het vestingdorp Oudeschans. Het zou goed zijn als de gemeente in samenwerking met andere partijen, zoals waterschap Hunze & Aa's, zou onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor herstel van de oude loop van de Westerwoldse Aa. Dat kan van meerwaarde zijn voor verschillende functies:

- **Landbouw.** Versterking van de landbouwstructuur in de regio. Deze kan door herverkaveling verder worden geoptimaliseerd.
- **Waterberging.** Ten gevolge van klimaatverandering zal er in de toekomst meer ruimte nodig zijn voor het bergen van water. Door de oude loop van de Westerwoldse Aa te herstellen ontstaat een watersysteem met veel meer afvoer- en bergingscapaciteit.
- **Natuur.** Realisatie van een deltabeek met langzaam stromend water en natuurlijke rietoevers.

- **Recreatie.** Herstellen van “Oudeschans aan het water” waardoor de recreatieve aantrekkelijkheid wordt vergroot en Oudeschans bereikbaar wordt voor de recreatieve pleziervaart.

Schaalvergroting in de landbouw

Behoud en stimulering van de werkgelegenheid is een belangrijk streven in uw visie. Daarbij constateert u terecht dat landbouw en landschap beide van grote economische waarde zijn voor uw gemeente. In de afgelopen decennia heeft een groot deel van de landbouwsector een forse schaalvergroting door gemaakt, waardoor de werkgelegenheid in de landbouwsector sterk is gekrompen.

Daarbij kwam de landbouw meer en meer op gespannen voet te staan met behoud van landschappelijke waarden en biodiversiteit. Ook in de landbouwsector begint het besef door te dringen dat het niet verstandig is om door te gaan op de ingeslagen weg. Eind 2018 is de Rijksoverheid met een nieuwe visie op landbouw, natuur en voedselkwaliteit gekomen die de kringlooplandbouw als basis neemt. En ook u zet, voor een deel van het gebied, met name rond het NNN, in op stimulering van natuurinclusieve landbouw. Wij steunen dit streven van harte.

In een groot deel van het gebied geeft u in principe ruim baan voor een verdere intensivering, rationalisering en schaalvergroting van de landbouw. Daarbij zal de werkgelegenheid in de agrarische sector in uw gemeente nog verder dalen. En zullen de landschappelijke en natuurlijke waarden, en daarmee de toeristische potenties van het gebied, nog verder onder druk komen te staan.

Een extensivering van de landbouw biedt kansen op behoud van, en mogelijk een toename van, de werkgelegenheid in de agrarische sector. Maar biedt ook betere kansen voor een verdere toeristisch – recreatieve ontwikkeling. Wij verzoeken u zich hiervoor in te zetten in de gehele gemeente en niet alleen in en rond het NNN.

Landbouw en stikstof

In verband met de ‘stikstofcrisis’ na de uitspraak van de Raad van State van 29 mei 2019 vraagt het Rijk van de lagere overheden om een gebiedsgerichte aanpak uit te werken, met name gericht op vermindering van de stikstofdepositie op gevoelige Natura 2000 gebieden. Ook versterking en mogelijk uitbreiding van Natura 2000-gebieden is daarbij in beeld. Het Rijk heeft daar geld voor toegezegd. Het enige stikstofgevoelige Natura 2000-gebied van de provincie Groningen, Lieftingsbroek, ligt in de gemeente Westerwolde. En verschillende stikstofgevoelige Drentse Natura 2000-gebieden liggen binnen de invloedssfeer van agrarische bedrijven in Westerwolde. Het ligt dan ook voor de hand dat uw gemeente, in nauwe samenwerking met de provincie, het voortouw neemt om te werken aan vermindering van de stikstofemissies uit de landbouw.

Terecht wijst u op de grote verwevenheid van landbouw en landschap. Het zou volgens ons dan ook een gemiste kans zijn als simpelweg agrarische bedrijven worden opgekocht en verdwijnen. De natuurwaarden in het gebied (denk aan weide- en akkervogels) zijn daar ook niet bij gebaat. Beter kan gestreefd worden naar extensivering van de landbouw, natuurinclusieve landbouw, kringlooplandbouw en biologische landbouw.

Wij denken dat er op dit moment kansen liggen om de landbouw in uw gemeente om te vormen tot een natuurvriendelijke en toekomstbestendige sector. Wij roepen u op om die kansen te benutten.

Biodiversiteit

De gemeente Westerwolde is trots op het keurmerk Cittaslow. Met dit keurmerk wilt u zich onderscheiden door aandacht voor de leefomgeving, het landschap, streekproducten, gastvrijheid, milieu, infrastructuur, cultuurhistorische waarden en behoud van de eigen identiteit. U stelt de kwaliteit van leven voorop.

Als plattelandsgemeente bent u zich er ongetwijfeld van bewust dat het in Nederland in het algemeen slecht gaat met de biodiversiteit. Landelijk is daarvoor het Deltaplan Biodiversiteit geschreven en dat krijgt nu ook een Groningse uitwerking. Dit richt zich vooral op de biodiversiteit op agrarische gronden en binnen het publiek bezit (denk vooral aan bermen, dijken, watergangen). Dit moet uiteindelijk zorgen voor een landschappelijke dooradering die ook kleinschaligheid in de hand werkt.

Hier ligt een taak voor de gemeente, die past in uw streven de leefomgeving te verbeteren. Wij missen in uw visie expliciete aandacht voor stimulering van behoud en herstel van de biodiversiteit, met name buiten het NNN.

Sierteelt

De lilieteelt en ook de teelt van bloembollen rukt op, ook in Westerwolde. Deze teelten gaan gepaard met een hoog gebruik van bestrijdingsmiddelen en grondwater, met schadelijke gevolgen voor bodem, water, milieu, volksgezondheid (blootstellingsonderzoek RIVM loopt nog) en biodiversiteit. Zelfs constateren wij dat steeds meer percelen grenzend aan het NNN in gebruik worden genomen voor de teelt van lelies en andere bolgewassen. Daarmee komt ook de biodiversiteit in het NNN onder druk te staan.

We verzoeken u de mogelijkheden te onderzoeken om deze milieuonvriendelijke teelten in de nabijheid van het NNN en van de dorpen te ontmoedigen.

Licht

U vindt duisternis één van de kernwaarden van Westerwolde. Wij zijn het daar helemaal mee eens. Toch streeft u alleen bij 'Natuur en landschap' en 'Natuurinclusieve landbouw' naar vermindering van de lichtemissie. Wij wijzen u er op dat rust en duisternis niet alleen toeristisch interessante waarden zijn, maar vooral ook van groot belang zijn voor de natuur. En wij zien, zowel in de agrarische wereld als bij MKB en industrie als in de open ruimte nog erg veel onnodige lichtuitstoot, die met vaak simpele middelen valt te beperken. Denk aan industriële verlichting die constant aan is, ook als er niemand werkt. Etalages van winkels om 3 uur 's nachts. Verlichting in ligboxenstallen die niet is afgeschermd en naar buiten schijnt. Verlichting op sportvelden en bouwplaatsen die van kilometers afstand zichtbaar is. Straatverlichting die slecht is afgeschermd op plekken waar nauwelijks iemand komt.

Vaak zijn maatregelen als: beter afschermen, een tijdsklok of een bewegingsensor al voldoende om veel lichtemissie te vermijden. Wij roepen u op om hiervoor in uw Omgevingsplan beleid op te nemen voor de hele gemeente.

Klimaat en energie, circulaire economie

U wilt in vrijwel de gehele gemeente het gebied 'maximaal adaptief inzetten' voor 'klimaatadaptie en energietransitie'. Dit lijkt ons een goed streven, maar het is ons niet helemaal duidelijk wat u bedoelt. Zonneweiden en windturbines kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de energietransitie, dat neemt niet weg dat ze niet overal goed inpasbaar zijn in het landschap en op sommige locaties erg schadelijk kunnen zijn voor de natuurwaarden. Wij verzoeken u dit beleid nader uit te werken en te verduidelijken.

U wilt in het hele gebied 'Maximaal inzetten circulaire en gebiedseigen materialen'. Prima, wij zijn erg benieuwd naar de concrete maatregelen waarmee u dit streven vorm wilt geven.

Wij vertrouwen er op dat u onze opmerkingen en aanbevelingen nadrukkelijk betreft bij het opstellen van de definitieve Omgevingsvisie.

Hoogachtend,
namens het bestuur van de Natuur en Milieufederatie Groningen,
Het Groninger Landschap,
Natuurmonumenten,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'E. de Waal', written in a cursive style.

mr. ing. E. de Waal

Bijlage: Kansenskaart Bos en Hout, provincie Groningen